

**СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ТРИСТОРОННЬОГО ПАРТНЕРСТВА
ДЕРЖАВИ – БІЗНЕСУ – «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ» ТА
ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕФЕКТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА**

В. Є. Слюсаренко, канд. екон. наук, доцент

*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний
університет»,
вул. Волощина, 24/4, 88000, м. Ужгород, Закарпатська обл., Україна
E-mail: vikooriga@mail.ru*

У статті обґрунтовано етапи еволюції категорії тристороннього партнерства держави - бізнесу - «третього сектору». Досліджено понятійно-категоріальний апарат та його вплив на розвиток соціально-економічних відносин. Поглиблено сутність тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору». Описано актуальність такого партнерства в період тотального реформування економіки та імплементації кращих світових стандартів в українську економіку. Автор висвітлив значимість тристороннього партнерства для розвитку ефективного суспільства в Україні, а також механізми взаємодії трьох секторів економіки, за допомогою яких можливо досягти позитивного результату при побудові ефективного українського суспільства. Тристоронній діалог між державою – бізнесом – «третьим сектором» на паритетних засадах є запорукою ефективного реформування українського суспільства.

Ключові слова: *тристороннє партнерство держави – бізнесу – «третього сектору»; «третьий сектор», трипартизм, соціальне партнерство, державне-приватне партнерство, ефективне суспільство.*

Проблематика даного дослідження обумовлена тим, що перехід України до інноваційної економіки пов'язаний з тотальними змінами у взаємодії всіх інститутів українського суспільства. У даному контексті сутність взаємодії має бути спрямована на реалізацію ефективного суспільства. Такі зміни зумовлюють високу турбулентність у взаємодії існуючих інститутів від неорганізованого звичаю чи традиції до множини організованих відносин, таких як сім'я, громадські об'єднання, бізнес-структури та держава. В зазначених умовах взаємодія потребує налагодження безперервного діалогу та партнерських відносин через створення нового інституту тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору», оскільки такий підхід забезпечить максимальний економічний ефект від реформ, таких необхідних для України. У такому діалозі, на паритетній основі, існує висока ймовірність вироблення ефективної стратегії розвитку, яка врахує інтереси і потреби кожного учасника діалогу та забезпечить реальне втілення в життя розробленої стратегії. Вироблена стратегія задовольнить більшість партнерів діалогу. Але, нова за своїм змістом та формами прояву, стратегія системи функціонування новоствореного інституту тристороннього партнерства зумовлює необхідність визначити теоретичні засади, які полягають у визначенні понятійно-категоріального апарату, яким оперують при функціонуванні інституту тристороннього партнерства.

Трипартизм як категорія, або як його ще називають – міжсекторне тристороннє партнерство, в Україні почав розвиватись приблизно з кінця

2009 року. Складні та відносно нові тристоронні відносини не залишилися без уваги українських вчених та відображені у працях М. Гарвіна, В. І. Гееця, Є. М. Лібанової, Б. Д. Гаврилишина, Н. Г. Діденко, Л. С. Вербовської, К. І. Козлова, Г. А. Трунової, А. А. Шуліка, П. І. Шилепницького.

У даному дослідженні автор має на меті розглянути тристоронне партнерство як взаємодію трьох секторів економіки: держави – бізнесу – «третього сектору» (громадянського суспільства, яке об'єдналось у громадські організації (ГО)), оскільки їх злагоджена взаємодія покликана забезпечити економічне зростання добробуту українців та демократизацію суспільства. Сектори економіки – це сукупність інституційних одиниць, що мають подібні економічні цілі, функції та поведінку. Таким чином, сектор являє собою сукупність інституційних одиниць, тобто господарюючих одиниць (господарюючих суб'єктів), які мають подібні цілі, функції та джерела фінансування, що обумовлюють їх схожу економічну поведінку.

Для визначення категорії «інститут тристороннього партнерства держави – бізнесу – «третього сектору» насамперед необхідно дати трактування самого поняття інституту, щоб усунути неузгодженість розуміння цієї категорії в суміжних науках у межах реалізації інституціонального підходу та узгодити застосування категоріального апарату, результатом якого стане інтеграція дослідників у цій галузі. При визначенні категорії «інститут» треба відзначити, що він включає в себе категорію інституцій, які пов'язані між собою, та їх роль в житті організованого суспільства досить висока. Тому сучасна теорія інновацій у галузі організації інституту тристороннього діалогу значною мірою формується під впливом інституціоналізму. В інституціональній сфері частіше фігурує поняття «інститут» як норма, організація інституції та закріплення звичаїв і порядків у законах і правових нормах, а інституція – встановлення традицій, порядків, заведених у суспільстві як інституційна зміна та функціонування економіки. Тому інституція є джерелом інституціонування, тобто відображає ті механізми, завдяки яким культурні орієнтири трансформуються в соціальну практику та трактуються представниками інституціоналізму як соціально-психологічні феномени. З урахуванням цієї обставини, інститут в демократичному суспільстві – завжди інституція, але не завжди існуюча інституція є офіційним інститутом.

Тому з вище наведеного випливає, що інститут тристороннього партнерства – це самоорганізовані в межах чинного законодавства, та не тільки, формування представників держави – бізнесу – «третього сектору», які об'єднуються задля вироблення тих концепцій, які в подальшому набудуть форму закону – нормативного документа або звичаю, визначені норми якого будуть дотримуватися всіма учасниками таких відносин. У науці існує поняття тристороннього діалогу, воно є тотожним партнерству, або його проявом, тобто механізмом.

Однак реалізація реформ, у контексті трипартизму, потребує інноваційних підходів до регулювання ринкових механізмів та економічних процесів, до яких мають бути залучені всі сектори економіки. Передусім йдеться про забезпечення іманентного інноваційного характеру розвитку економіки, підвищення ефективності управління державою, спрямованих на підвищення доходів населення, наповнення сімейних, місцевих та державного бюджетів. Тому одним з механізмів ресурсного забезпечення

реалізації загальнонаціональних цілей у соціальній та економічній сферах виступатиме запровадження партнерських відносин держави – бізнесу – «третього сектору» в процесі реалізації стратегії національних проєктів.

Шлях до тристороннього партнерства, формувався еволюційно. На початковому етапі науковці сформувавши визначення – соціальне партнерство, яке базується в основному на політичних принципах побудови взаємовідносин між соціальними групами та їх політичними і громадськими організаціями. А соціальний діалог визначав паритетну конструктивну співпрацю між громадянським суспільством (як окремою сферою суспільних відносин, в якій реалізуються приватні інтереси громадян та їхніх груп, що існує паралельно з державою, однак прямо їй не підпорядкована) та державою (як виразником загальносуспільних інтересів). Такий діалог замикається в рамках традиційної форми ведення консультацій, переговорів та інших форм соціально-політичних контактів, що відбуваються між урядом, профспілками та об'єднаннями роботодавців.

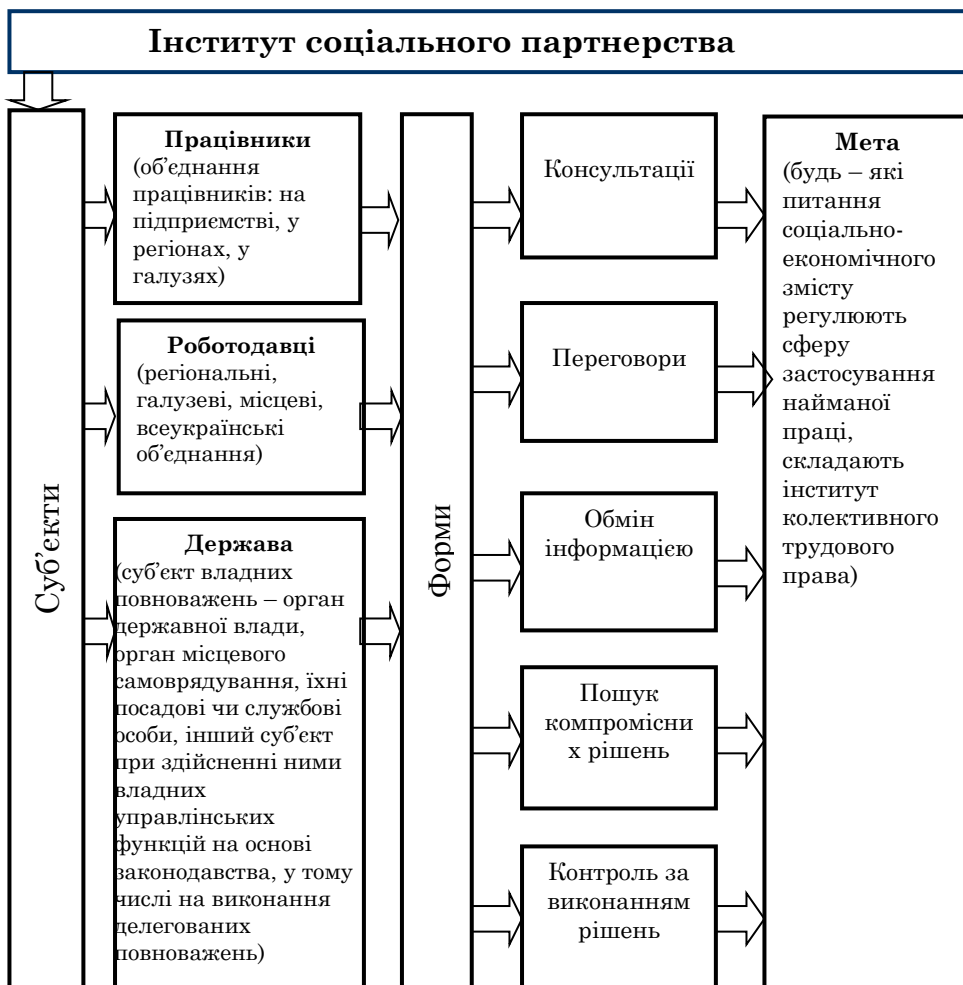

Рисунок 1 - Механізм взаємодії основних суб'єктів економічних відносин соціального партнерства

Як видно з рисунка 1 в основу соціального партнерства лягають відносини, які мають колективний характер. Такий колективний характер

відповідно і колективний інтерес пов'язані з розробкою та реалізацією трудового права і контролем за його дотриманням

Наступним етапом розвитку, який передував тристоронньому партнерству, став розвиток державно-приватного партнерства (ДПП) особливістю якого є співпраця між державним і приватним партнерами. У більшості випадків ДПП передбачає залучення коштів приватного інвестора з частковою передачею йому права на оперативне управління об'єктами інвестицій на обумовлений термін. Характер цієї взаємодії, методи та конкретні форми такої співпраці суттєво відрізняються від соціального партнерства та залежні від національних особливостей ринкових відносин та правових систем.

Державно-приватне партнерство – складний як з організаційної, так і з фінансової та правової точки зору інститут. Він включає в себе багатосторонні домовленості, розподіл ризиків, аналіз комерційних перспектив, індивідуальні схеми фінансування та юридичного втілення (рис. 2).

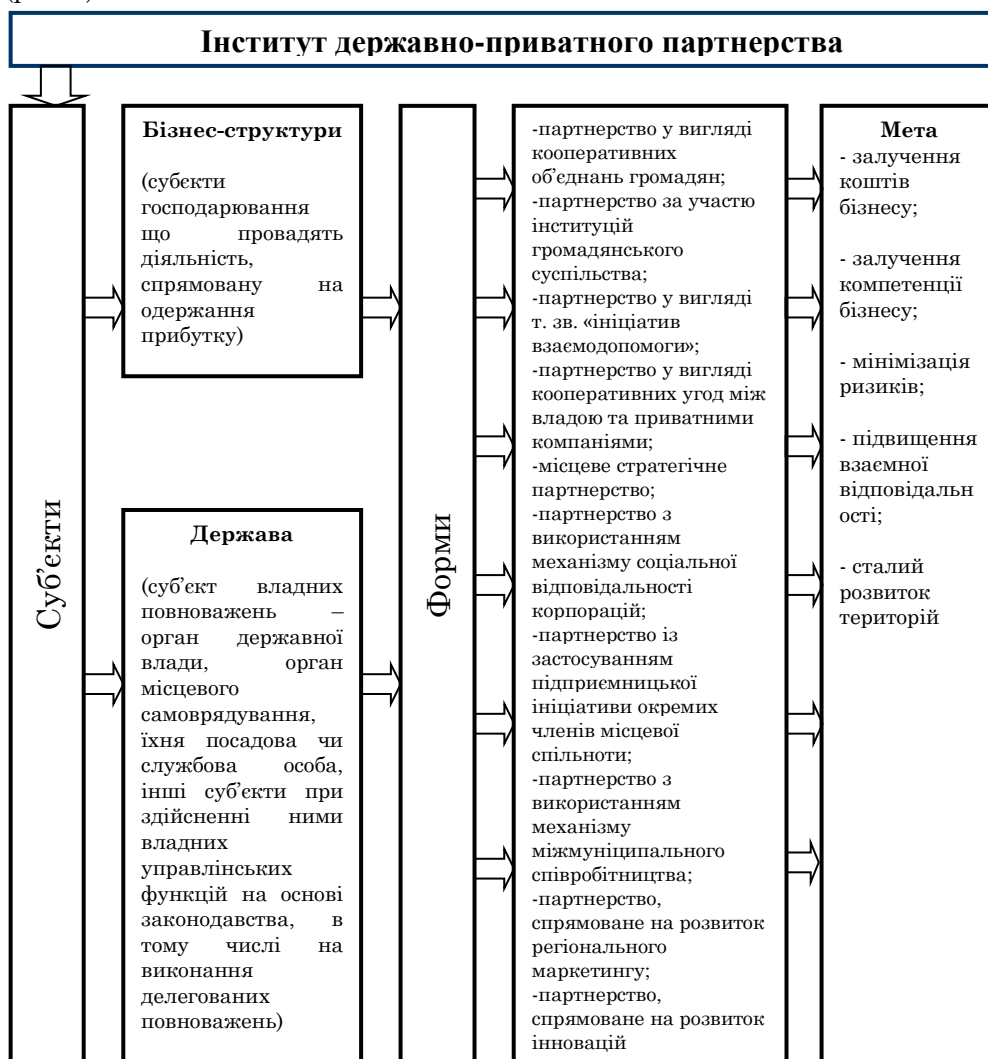

Рисунок 2 - Механізм взаємодії основних суб'єктів економічних відносин державно-приватного партнерства

У переважній більшості реалізації проектів на умовах ДПП однією із визначальних ознак є те, що зазначений механізм застосовується з метою реалізації масштабних, національних або міжнародних, суспільно значущих проектів. Таке партнерство спрямоване на взаємодію між державою та приватним бізнесом, передусім в інфраструктурних галузях. Така взаємодія склалася історично, оскільки відбулись необхідні передумови, потреба та можливості для такої співпраці під час реалізації масштабних соціально-економічних завдань.

Саме законодавством передбачено, що ДПП здійснюється на основі договору. В рамках державно-приватного партнерства можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність, розподіл продукції, інші договори та відповідати вимогам, встановленим законами України.

Крім того, до визначальних ознак ДПП прийнято відносити виключно конкурентний спосіб вибору приватного партнера. Більше того, успіх реалізації проекту у формі ДПП напряму залежить від прозорості проведеного конкурсу, оскільки тільки такий спосіб забезпечує вибір найбільш економічно-вигідного проекту та надійного партнера.

Залишаючись доволі новим явищем, державно-приватне партнерство в Україні має всі шанси стати інституціональним інструментом оновлення спільного виробництва на підставі об'єднання активів держави з інвестиційними, управлінськими та іншими ресурсами приватного сектору. Технічно відстала та зношена інфраструктура (автомобільні та залізничні дороги, морські порти та аеропорти, системи централізованого тепло-, водопостачання та відведення) потребує значних фінансових вкладень та застосування новітніх технологій. Але держава в умовах фінансово-економічної кризи самостійно не здатна забезпечити цього. Відповідно, основною мотивацією держави для реалізації проектів на умовах державно-приватного партнерства є обмеження бюджетних ресурсів, а також відсутність достатнього досвіду держави у ефективному управлінні об'єктами громадської інфраструктури в ринкових умовах.

З вищевикладеного випливає, що соціальне партнерство та державно-приватне партнерство виконують обмежене коло функцій і мають на меті вирішення вузьких завдань. Сьогодення українського суспільства потребує комплексного вирішення питань при тотальній трансформації економіки. Інститут двостороннього партнерства мав суто соціальне забарвлення. Він забезпечував взаємодію між найманими працівниками та працедавцями за посередництва держави або професійних громадських об'єднань. Такий різновид соціальної співпраці має вираз політичного явища, яке є впливом недержавних об'єднань на прийняття державою рішень щодо соціальних стандартів та породжує конкуренцію між різними сторонами партнерства, які представляють інтереси певних груп. Представництво інтересів окремих груп на галузевому, місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівнях, наслідками яких є галузеві угоди, вироблені у межах трипартитської взаємодії, має значення для всього суспільства та виконує роль стандартів, за якими воно має діяти впродовж зазначеного часу.

Та все ж, «Громадянське суспільство», яке охоплює всі сфери економіки/бізнесу та всі інші організації, що не належать державі і не перебувають у її управлінні, вимагає нових підходів до регулювання відносин у суспільстві задля побудови ефективної економіки, а відтак і суспільства.

Тому почався новий етап розвитку взаємодії у суспільстві де задіяні всі три сектора держава - бізнес - «третій сектор» який отримав визначення (категорію) «тристороннє партнерство». Цю категорію почали вживати, як згадувалось раніше, недавно, застосовуючи його переважно до моделей соціального партнерства, яке припускає тристоронню співпрацю між працівниками, роботодавцями та державою на галузевому, місцевому, регіональному, загальнодержавному рівнях.

Існують напрацювання вчених, що стосуються трипартизму політичного - сутність та особливості процесу політизації трипартизму з боку політичних сил також є актуальними для сучасної української політичної науки та політичної практики. Зростання питомої ваги соціального популізму у вимогах та програмах окремих політичних сил спричиняє зростання тиску на дії та позицію сторін соціально-економічного триалогу.

Однак з нарощуванням турбулентності подій пов'язаних з глобалізацією та імплементацією у світову економіку Україні потрібні тотальні трансформації. Потрібно навіть змінити статус країни. Вона дійсно повинна бути унітарною державою, потрібна велика децентралізація. Треба змінювати і судову систему, і економічну. Соціальну політику також треба міняти. Вимагають реформування і всі сектори економіки та їх взаємодія.

На тлі останніх подій та неспроможності влади провести реформи, заявлені в Коаліційній угоді, тристороннє партнерство в розумінні партнерських відносин держави – бізнесу – «третього сектору» набуває все більшої актуальності та потребує залучення в повному обсязі громадськості та бізнес-структур (у вигляді експертного середовища) до реформування всіх секторів економіки.

Тому тристороннє партнерство з суто соціально-політичного переростає у партнерство держави – бізнесу – «третього сектору» на всіх рівнях державності та громадянського суспільства. Лише така співпраця через налагодження конструктивного діалогу може забезпечити ефективне реформування економіки, а відтак зробити Україну ефективною державою.

Принципи, на яких має діяти тристороннє партнерство держави – бізнес – «третій сектор» з дотриманням конструктивного діалогу та механізм такого діалогу прописано в нормативно-правових актах та має прояви у вигляді:

- громадських рад які створенні при виконавчих органах;
- громадських слухань в ході яких держава має почути думку громадськості та бізнесу та врахувати у нормативно-правових актах;
- громадської експертизі висновки та пропозиції яких мають виключно дорадчу функцію для виконавчих органів.

В цьому контексті необхідно зауважити певні зрушення насамперед зі сторони держави яка, як суб'єкт тристороннього партнерства, починає реалізовувати покладену на неї функцію продукуючи нормативно-правові акти які покликанні:

- визначити порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики що до:
- сприяти діяльності інститутів громадянського суспільства, їх участі у формуванні та реалізації державної політики;
- забезпечити доступу до публічної інформації;
- запобігти та протидіяти корупції;
- підвищити якості надання адміністративних та соціальних послуг;

– впровадити технологій електронного урядування та розвинути електронну демократію.

А громадянське суспільство в свою чергу почало брати на себе відповідальність з приводу того що робить держава через моніторинг суспільної думки. Такий моніторинг показав, що найбільшу підтримку громадськості отримали заходи держави спрямованні на:

– впровадження пілотних ініціатив, пов'язаних з наданням інформації про бюджет у відкритій та доступній формі («Відкритий бюджет») – підтримали понад 95% учасників обговорення;

– розроблення проекту закону щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення та створення єдиного веб-порталу декларацій про доходи, майно і витрати державних службовців – підтримали 92% учасників обговорення;

– розроблення порядку оприлюднення відкритих урядових даних в Інтернеті та пропозицій про внесення змін до постанов Уряду щодо удосконалення процедури проведення консультацій з громадськістю, створення та діяльності громадських рад при органах виконавчої влади, сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади – підтримали 90 % учасників обговорення.

Як бачимо, у такому діалозі, партнерстві на сьогодні і держава розуміє, що узгоджені її дії, будуть мати прояв у законодавчих актах, які мають виконуватись всіма учасниками партнерства. У свою чергу бізнес як партнер розуміє, що надавши пропозиції, які були враховані при прийнятті нормативних актів державою, мають виконувати, а «третій сектор» розуміє, що на нього покладено обов'язок контролю за дотриманням домовленостей, оскільки контроль дає розуміння як відбувається виконання і чи не потрібно ще щось допрацювати, аби досягти розвитку економіки, зростання добробуту всього населення. Тобто, створюється ситуація коли є багаті, але немає бідних; торжествує соціальна справедливість; дотримується симбіоз з біосферою. Таке партнерство є невід'ємним, систематично відпрацьованим, принциповим стимулятором реалізації проектів розвитку територій (сіл, міст, областей, країни).

У цьому сенсі забезпечення конструктивного діалогу між всіма інституціями держави дасть максимальну домовленість, де зросте взаємна довіра та відповідальність між усіма учасниками ринкових відносин, без якої не можливі тотальні трансформації економіки та України в цілому (рис.3).

Такий підхід, що відображено на рисунку 3, до партнерських стосунків є переходом на нову парадигму – де б усі учасники відносин отримували вигоду від участі в них – є на сьогодні швидше необхідністю, тобто еволюцією відносин. Для реалізації такої парадигми потрібні два елементи. Перший – універсальна декларація обов'язків учасників відносин що спрямованні на створення ефективного суспільства. Оскільки вплив держави на процеси регулювання економікою має зменшуватись. Другий – відносини держави – бізнесу – «третього сектору» мають переходити в площину співпраці, оскільки сьогодення потребує стосунків, побудованих не лише на конкуренції.

Виведення такої парадигми та підґрунтя її реалізації має під собою реальні докази. Ними є події що відбувались на Майдані, коли без жодних вказівок люди самоорганізувалися у об'єднання, які надавали різноманітні послуги: медичні, релігійні, психологічні, освітні. В

зазначених стосунках не було конкуренції. Об'єднання були створені не за наказом уряду, а через почуття обов'язку перед своїми співгромадянами та країною.

Рисунок 3 - Механізм взаємодії основних суб'єктів економічних відносин тристороннього партнерства

Ще одним доказом відповідальної самоорганізації, в основі якої відсутня конкуренція – добровольці, які вирішили піти в АТО, та добровольці-волонтери що ризикують своїм життям та допомагають воїнам в АТО без жодних вказівок.

Отже народ України вже почав діяти згідно з новою парадигмою, за якою повинна жити Україна. Але задля досягнення максимального ефекту від партнерських відносин держави – бізнесу – «третього сектору», спрямованих на реформування економіки та досягнення ефективного українського суспільства, в якому зазначена парадигма буде превалювати потрібні передумови. Перше — коли з заробленої в Україні праці тому, хто її заробив, залишається 80-90%. Друге — внутрішня мотивація. Це коли людям (народу) дають волю на вирішення питань на всіх рівнях, не те що вони роблять, а як вони це мають робити, тобто — прийнятним до їх

розуміння способом. Така мотивація надасть людям відчуття влади і власності над заробленою працею, що в свою чергу породить максимальну відповідальність за те що і в який спосіб буде відбуватись з людиною та передбачуваність можливих наслідків найдієвішими способами.

Тому партнерські відносини держави – бізнесу – «третього сектору» мають розробити і затвердити такі нормативно-правові акти, які б врегульовували прозорі відносини, що стосуються: права власності; судової системи; податкової системи та адміністрування податків; діяльності господарюючих суб'єктів монополістів та природних монополістів зокрема; бережливого використання надр; наповнення бюджетів усіх рівнів (сімейних, місцевих та державного). Результатом має стати ефективне суспільство в якому норми записані в нормативно правових актах, будуть виконуватись та безумовно дотримуватись усіма учасниками, оскільки вони будуть узгоджені між усіма учасниками партнерських відносин: і державою і бізнес-структурами і громадянським суспільством.

SUMMARY

EVOLUTION CONCEPTUAL-CATEGORICAL APPARATUS OF INSTITUTE TRIPARTITE PARTNERSHIP BETWEEN GOVERNMENT BUSINESS AND THE THIRD SECTOR

V. Slyusarenko

*State Higher Educational Institution "Uzhgorod National University",
24/4 Voloshin St., 88000, Uzhgorod, Transcarpathian region., Ukraine
E-mail: viktooriya@mail.ru*

The article justifies the stages of tripartite partnership development between state, business and «third sector». The author gives an analysis in the framework of categories and concepts which is used in the research of the topic, develops the core of the subject about tripartite partnership: business - state - 'third sector'. The author demonstrates the actuality of this partnership at the period of total economic reforms and implementation of the best international standards in the Ukrainian economy. The author highlights the importance of tripartite partnership for effective public development in Ukraine as well as interaction mechanisms of three economic sectors by which it is possible to achieve positive results in building successful Ukrainian society. Tripartite dialogue between the government, business and the "third sector" on an equal footing is the key to the effective reforms in the Ukrainian society.

Keywords: *tripartite partnership of business - state - "third sector", "third sector", tripartite partnership, social partnership, state-private partnership, effective society.*

РЕЗЮМЕ

СТАНОВЛЕНИЕ ИНСТИТУТА ТРЕХСТОРОННЕГО ПАРТНЕРСТВА ГОСУДАРСТВА - БИЗНЕСА - «ТРЕТЬЕГО СЕКТОРА» И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕСТВА

В. Е. Слюсаренко

*Государственное высшее учебное заведение «Ужгородский национальный университет»,
ул. Волошина, 24/4, 88000, г. Ужгород, Закарпатская обл., Украина
E-mail: viktooriya@mail.ru*

В статье обоснованы этапы эволюции категории трехстороннего партнерства государства - бизнеса - «третьего сектора». Исследованы понятийно-категориальный аппарат и его влияние на развитие социально-экономических отношений. Углублена суть трехстороннего партнерства государства - бизнеса - «третьего сектора». Доказана актуальность такого партнерства в период тотального реформирования экономики и имплементации лучших мировых стандартов в украинскую экономику. Автор осветил значимость трехстороннего партнерства для развития эффективного общества на Украине, а также механизмы взаимодействия трех секторов экономики, с помощью которых можно достичь положительного результата при построении эффективного

українського общества. Трехсторонний диалог между государством - бизнесом - «третьим сектором» на паритетных началах является залогом эффективного реформирования украинского общества

Ключевые слова: трехстороннее партнерство государства - бизнеса - «третьего сектора», «третий сектор», трипартизм, социальное партнерство, государственное-частное партнерство, эффективное общество.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврилишин Б. Д. До ефективних суспільств: дороговкази в майбутнє : доп. Римському клубові / Б. Д. Гаврилишин // Пульсарі, 2013. - 248 с.
2. Шуліка А. А. Трипартизм як інститут політичної системи сучасної України: дис.. канд. наук з політичн / А. А. Шуліка // . – Дніпропетровськ, 2010. – 186 с.
3. Сало І. С. Феномен некорпоративізму: європейські реалії та тенденції інституціонування в Україні / І. С. Сало, О. О. Даниляк, Т. В. Джига. – К. : НІСД, 2010. – 48 с.
4. Появляющийся сектор / М. Лестер, К. Соломон, К. Гельмут, С. Анхайер. – Москва : Наука, 1999 – 2000.
5. Нижник Н. Соціальне партнерство як виклик сьогодення / Н. Нижник, С. Дубенко, Л. Пашко. – Київ : Політичний менеджмент. – 2005. – № 2. – С. 50–51.
6. Паніна Н. Демократизація в Україні та Помаранчева революція у дзеркалі громадської думки / Н. Паніна // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19. – 20 травня.

Надійшла до редакції 23 травня 2015 р.